

solving by pupils. The features of perceptive-mental processes displays in constructive-technical activity of senior pupils are analyzed. Characteristics of dominating tactics, which take place in the process of required informational systems constructing are grounded. Attention is paid on the diagnostic potential of tasks on free constructing.

Keywords: task, perceptive-mental strategy, tactic, task condition, project's constructing.

Отримано 2.03.2016

УДК 159.9.07: 159.92

Хабірова Лариса Ігорівна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Хабірова Л. І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ. Дана стаття присвячена проблемі творчості. В роботі проаналізовані різні науково-теоретичні концепції щодо визначення творчої діяльності особистості. Представлені результати проведеного анкетування, щодо даної проблематики. Якісно проаналізувавши відповіді, було встановлено, що більшість респондентів ототожнюють творчість з особистісними якостями та навичками кожної окремої людини. Визначальним критерієм творчої діяльності, на думку переважної кількості опитуваних, є новизна та креативність. У статті дано авторське розуміння поняття творчості. Проаналізувавши теорії вітчизняних та зарубіжних вчених, автор визначає творчість як діяльність людини, результатом якої є якісно новий та оригінальний продукт, що має особистісне та суспільне значення. В психології не існує універсального розуміння поняття творчості. Критерії ж творчої діяльності пов'язані з процесуальними характеристиками творчості та її результатами – продуктом творчої діяльності. Так, дослідники, залежно від своїх наукових поглядів, виділяють такі критерії творчості як: новизна, суспільна значимість, мотиваційна складова, характерологічні особливості суб'єкта творчої діяльності. Це лише підтверджує відсутність чіткого комплексу критеріїв для виокремлення творчої діяльності від будь-якої іншої. Даний факт є перспективою для подальших досліджень у цьому напрямку.

Ключові слова: творчість, творча діяльність, творча особистість, суб'єкт, креативність, розвиток.

Хабірова Л. И. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ТВОРЧЕСТВА В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ. Данная статья посвящена проблеме творчества. В работе проанализированы различные научно-теоретические концепции по определению творческой деятельности личности. Представлены результаты проведенного анкетирования по данной проблематике. Качественно проанализировав ответы, было установлено, что большинство респондентов отождествляют творчество с личностными качествами и навыками каждого отдельного человека. Определяющим критерием творческой деятельности, по мнению подавляющего числа опрошенных, являются новизна и креативность. В статье дано авторское понимание понятия творчества. Проанализировав теории отечественных и зарубежных ученых, автор определяет творчество как деятельность человека, результатом которой является качественно новый и оригинальный продукт, имеющий личностное и общественное значение. В психологии не существует универсального понимания понятия творчества. Критерии же творческой деятельности связанные с процессуальными характеристиками творчества и его результатами – продуктом творческой деятельности. Так, исследователи, в зависимости от своих научных взглядов, выделяют сле-

дующие критерии творчества как: новизна, общественная значимость, мотивационная составляющая, характерологические особенности субъекта творческой деятельности. Это лишь подтверждает отсутствие четкого комплекса критериев для отличия творческой деятельности от любой другой. Данный факт является перспективой для дальнейших исследований в этом направлении.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность, творческая личность, субъект, креативность, развитие.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства характеризується глобальними економічними перетвореннями, науково-технічним прогресом, високою інформативною насиченістю суспільного середовища. Такий динамічний процес диктує свої вимоги до соціуму в цілому, що впливає на адаптацію до нових умов життєдіяльності кожної окремої особистості. В зв'язку з цим, актуальним є питання розвитку особистості та створення оптимальних умов для реалізації її творчого потенціалу. Адже, саме творчість є основним культуротворчим фактором, діяльністю, що актуалізує потенційні властивості і ресурси особистості.

Проблеми творчості та творчого розвитку особистості представлені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: дослідження психічного розвитку особистості та діяльнісної сутності творчості (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Н. С. Лейтес, О. М. Леонтьєв, В. О. Моляко, О. Н. Лук); психологічні механізми розвитку творчої особистості (Д. Б. Богоявленська, О. Л. Музика, В. В. Рибалка, С. Д. Максименко, В. В. Клименко, В. М. Дружинін, В. А. Роменець, С. П. Яланська); дослідження мотивації творчої діяльності (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер); екзистенційно-гуманістичне розуміння поняття творчості (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, Е. Фромм); концепції креативності як універсальної творчої здібності (Дж. Гілфорд, Р. Стернберг).

Мета роботи полягає у теоретичному аналізі та узагальненні існуючих підходів до розуміння поняття творчості та творчої діяльності, креативності.

Виклад основного матеріалу. В психологічній науці поняття творчості розглядається по-різному. Головне питання полягає у тому, яку діяльність ми можемо називати творчою. Для відповіді на це питання слід чітко провести кордон між поняттями творча й нетворча діяльність, тобто визначити основні критерії першої.

Так, Ньюелл, Шоу і Саймон визначають творчу діяльність як вид діяльності по вирішенню спеціальних задач, які характеризуються новизною, нетрадиційністю, стійкістю та важкістю у формулюванні проблеми. Автори висувають ідею про те, що творче мислення полягає у вирішенні задач за допомогою електронних обчислювальних приладів [6].

Така позиція зустрічає ряд суттєвих заперечень. Зокрема, А. Н. Ланда стверджує, що сучасне евристичне програмування не характеризує творчих процесів. Творчість, на його думку, це не та діяльність, яка є суворо регламентованою правилами, а та діяльність, яка містить в собі ступінь невизначеності, яка приносить нову інформацію та передбачає самоорганізацію суб'єкта цієї діяльності.

А. Матейко, в свою чергу, творчість пов'язує з наявністю новизни, де остання характеризується як антипод шаблонної, стереотипної діяльності. «Сутність творчого процесу, – пише А. Матейко, – полягає в реорганізації наявного досвіду і формуванні на його основі нових комбінацій» [6]. В такому розумінні реорганізація досвіду і є кінцевим продуктом, результатом творчого процесу.

С. Л. Рубінштейн дає таке визначення: «Творчість – це діяльність людини, метою якої є творення нових матеріальних і духовних цінностей, що мають суспільну значимість» [7]. У своєму розумінні процесу творчості С. Л. Рубінштейн приділяє особливу увагу критерію суспільної значущості. Завершальний продукт творчості має нести соціальну цінність в історії розвитку не тільки самого творця, але й в історії розвитку науки та мистецтва. Проте, не завжди творча діяльність може бути суспільно значимою (наприклад, творчість дітей) [7].

Б. М. Кедров вважає, що до розуміння творчості потрібно підходити комплексно, оскільки не існує єдиного універсального критерію творчості. На його думку, повинен бути розроблений комплекс критеріїв, що відповідатиме різним сферам творчості (соціальної, психічної і т. ін.). Успіх же розробки кожного з таких спеціальних критеріїв знаходиться в прямій залежності від ступеня з'ясування сутності творчості, взятого в найбільш загальному вигляді – у вигляді узагальнення всіх його проявів на рівнях різних сфер. Зведення творчості до однієї з форм психічної діяльності людини перешкоджає глибині такого узагальнення, на думку науковця [6].

У вітчизняній психології найбільш цілісну концепцію творчості як психічного процесу запропонував Я. О. Пономарьов, який розробив структурно-рівневу модель центральної ланки психологічного механізму творчості.

Критерієм творчого акту, за Пономарьовим, є рівневий перехід: потреба в новому знанні знаходиться на вищому структурному рівні організації творчої діяльності; засоби задоволення цієї потреби мають місце на низьких структурних рівнях. Ці засоби включені в процес, який відбувається на вищому рівні, що призводить до виникнення нового способу взаємодії суб'єкта з об'єктом, результатом якої є виникнення нового знання. Тим самим, творчий продукт передбачає включення інтуїції і не може бути отриманий на основі логічного висновку [2].

Дослідник також зазначає, що у творчому процесі принцип діяльності поступово витісняється принципом взаємодії та системним підходом. Разом з тим, діяльнісний підхід застосовується в тих випадках, коли його розглядають як частковий випадок системного підходу, в основу якого покладена не дія (діяльність), а взаємодія. В результаті аналізу різних напрямів теорії творчості, Я. О. Пономарьов визначив зв'язок творчості з психічними якостями особистості та визначив цей феномен як «взаємодію, що веде до розвитку» [9]. Із цього слідує, що творчість в цілому сприяє психічному розвитку особистості через реалізацію творчих задумів та ідей.

У психології можна виділити три основні підходи до проблеми розуміння творчих здібностей особистості:

1. Творчих здібностей як таких не існує. Інтелектуальна обдарованість виступає в якості необхідної, але недостатньої умови творчої активності особистості. Головну роль у детермінації творчої поведінки відіграють мотивація, цінності, особистісні риси (А. Танненбаум, А. Олох, Д. Б. Богоявленська, А. Маслоу та ін.). До числа основних рис творчої особистості відносять когнітивну обдарованість, чутливість до проблем, незалежність в невизначених і складних ситуаціях.

Прикладом даного підходу є концепція Д. Б. Богоявленської, в якій поняття «креативна активність особистості», вважаючи, що це є активність певної психічної структури, притаманної креативному типу особистості. Творчість, з погляду Богоявленської, є ситуативно нестимульованою активністю, що виявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми [2].

2. Здатність до творчості (креативність) є самостійним чинником, незалежним від інтелекту (Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, Я. О. Пономарьов). Представники даного підходу допускають, що між рівнем інтелекту і рівнем креативності є незначна кореляція. Найбільш розвиненою концепцією в цьому напрямі є «теорія інтелектуального порогу» Е. П. Торренса: якщо IQ нижче 115–120, інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, при IQ вище 120 – творча здатність стає незалежною величиною, тобто немає творчих особистостей з низьким інтелектом, але є інтелектуали з низькою креативністю.

3. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей і навпаки. Творчого процесу як специфічної форми психічної активності немає. Цю точку зору розділяють практично всі дослідники проблеми інтелекту (Д. Векслер, Р. Уайсберг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стернберг та ін.) [2].

Розглянемо більш детально точку зору, згідно якої рівень творчих здібностей визначається рівнем розвитку інтелекту.

Прихильники редукації творчих здібностей до інтелекту спираються на результати емпіричних досліджень, до числа яких належить класична робота Л. Термена. У 1926 році він разом з К. Кокс проаналізував біографії 282 західноєвропейських знаменитостей і спробував оцінити їх IQ на основі досягнень у віці від 17 до 26 років. У своєму дослідженні науковці спиралися на шкалу Стенфорд–Біне для оцінки їх інтелекту в дитинстві. При цьому в ході оцінки досягнень враховувалися не тільки інтелектуальні, але й творчі досягнення [1].

Було проведено порівняння вікових показників набуття знань і навиків у відомих людей з аналогічними даними вибірки звичайних дітей. Виявилось, що IQ знаменитостей значно вище середнього (158,9). Звідси Термен зробив висновок, що генії – це ті люди, яких ще в ранньому дитинстві, за даними тестування, можна віднести до категорії високообдарованих.

Найбільший інтерес представляють результати Каліфорнійського лонгітуду, який Термен організував в 1921 р. У ході дослідження проводилися три зрізи по вимірюванню IQ: в 1927–1928, 1932–1940 і 1951–1952 рр. Остання

перевірка здійснена Д. Фельдманом через 60 років після початку дослідження: він перевіряв досягнення членів вибірки Термена з $135 <IQ <180$ і з $IQ > 180$.

Жоден ранній інтелектуал з вибірки Термена не виявив себе як виключно талановитий творець в галузі науки, літератури, мистецтва і т. ін. Ніхто з них не вніс істотного внеску у розвиток світової культури.

Враховуючи результати подібних досліджень, науковці з вивчення інтелекту давно прийшли до висновку про слабкий зв'язок творчих здібностей з інтелектом. Одним з перших на це звернув увагу Л. Л. Терстоун. Він зазначив, що у творчій активності важливу роль відіграють такі чинники, як особливості темпераменту, здатність швидко засвоювати і породжувати ідеї (а не критично ставитися до них), що творчі рішення приходять у момент релаксації, розсіювання уваги, а не в момент, коли увага свідомо концентрується на вирішенні проблем [2].

У концепції креативності Дж. Гілфорда і Е. П. Торренса автори розглядають креативність як універсальну пізнавальну творчу здібність.

Дж. Гілфорд вказав на принципову відмінність між двома типами розумових операцій: конвергенцією і дивергенцією. Конвергентне мислення актуалізується в тому випадку, коли людині при розв'язанні задачі, потрібно, на основі множини умов, знайти єдине вірне рішення. Конкретних рішень може бути й декілька, але ця кількість завжди обмежена.

Дивергентне мислення визначається як «тип мислення, що йде в різних напрямках». Такий тип мислення допускає варіювання шляхів вирішення проблеми, призводить до несподіваних висновків і результатів. Гілфорд вважав операцію дивергенції, поряд з операціями перетворення і імплікації, основою креативності як загальної творчої здібності [9].

Дж. Гілфорд виділив чотири основні параметри креативності: 1) оригінальність – здатність продукувати віддалені асоціації, незвичайні відповіді; 2) семантична гнучкість – здатність виявити основну властивість об'єкта і запропонувати новий спосіб його використання; 3) образна адаптивна гнучкість – здатність змінити форму стимулу таким чином, щоб побачити в ньому нові ознаки і можливості для використання; 4) семантична спонтанна гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації [2].

С. Медник вважає, що у творчому процесі присутня як конвергентна, так і дивергентна складова. На думку науковця, чим з більш віддалених областей узяті елементи проблеми, тим більш креативним є процес її рішення. Тим самим дивергенція замінюється актуалізацією віддалених зон смислового простору. Але разом з тим синтез елементів може бути нетворчим і стереотипним (наприклад з'єднання рис коня і людини актуалізує образ кентавра, а не образ людини з головою коня).

Творче рішення відхиляється від стереотипного: суть творчості, за Медником, не в особливості операції, а в здатності долати стереотипи на кінцевому етапі розумового синтезу і, як було зазначено раніше, в широті поля асоціацій [2].

Розглядаючи творчість як процес вирішення завдань, в результаті якого відбувається подолання порогу труднощів і з'являється певний новий резуль-

тат, Д. Н. Тейлор, аналізуючи наукову літературу, виділив кілька типів визначень феномена «творчість»: 1) творчість як створення нової цілісності; 2) творчість як продукування чогось нового, як створення інноваційного продукту; 3) творчість як самовираження, як робота свідомості в «чистій зоні», в недослідженій області, не обмеженій минулим досвідом; 4) творчість як процес взаємодії психічних структур особистості, що визначаються в термінах психоаналітичної школи («Я», «Воно», «Над-Я»); 5) творчість як мислення, орієнтоване на рішення, де творчим є власне розумовий процес [3].

У класифікації Є.П. Торренса введені ще кілька суттєвих аспектів розуміння природи творчості – творчість як інтегральна характеристика індивідуальних рис особистості та творчість як культурна подія, духовно і соціально оцінюваний результат життя. В інтерпретації Торренса наукові підходи до теорії творчості виражаються у визначенні: 1) новизни – тієї ідеї, яка виявляється новою для самого творця і для сучасної йому культури; 2) оригінальністю – новим поглядом на проблему чи реальність, який протистоїть конформному, повсякденному, загальноприйнятому; 3) характеристикою творчості як розумового процесу, що відрізняється здатністю мислити за аналогією і взаємодіяти на усвідомлюваному і неусвідомлюваному рівні, включаючи етапи дозрівання ідеї, підготовку, інкубацію, осяяння і перегляд минулого бачення; 4) розумінням творчості як прояву розумових здібностей, що забезпечують творчі досягнення; 5) виділенням типологічних рис творчості у вигляді експресивної (спонтанної, у дітей), продуктивної (наукові та художні продукти як результати контрольованої вільної гри), інвентивної (винахідницького в матеріалах, методах і техніках), інноваційної (стратегія поліпшення наявного), що породжує (висунення абсолютно нового принципу, який організовує нові рухи і школи) [3].

Наукова позиція Торренса може бути охарактеризована підходом до творчості як до процесу, центральним компонентом якого є відчуття труднощів, розривів в інформації, відчуття відсутніх елементів, що і провокує висунення гіпотез, їх рішень, перевірок і оцінок, перегляду і повторної перевірки з метою знаходження результату. З погляду природи мислення креативність визначається Торренсом як інсайт («ага-реакція»), тобто як синтезуючий розумовий акт, в результаті якого виникають нові асоціації ідей, думок і фактів [3].

У контексті проблем сучасності й досвіду особистості, що реалізує свій індивідуальний план устрою життя, може бути розглянута й концепція актуалізації базових потенціалів людини К. Роджерса з її ідеалом «повністю функціонуючої особистості», і концепція самоактуалізації А. Маслоу з її ієрархічним принципом реалізації людських потреб, де вершиною стає потреба в самоактуалізації – розвитку і втіленні своїх ідей, здібностей, особистісної унікальності. Психологічні аспекти теорії творчості, розроблені зарубіжними дослідниками, збігаються із загальним напрямом досліджень у вітчизняній традиції [3].

Однією з останніх за часом виникнення концепцій креативності є так звана «теорія інвестування», запропонована Р. Стернбергом і Д. Лавертом. Ці автори вважають креативною таку людину, яка прагне і здатна «купувати ідеї

за низькою ціною і продавати за високою». «Купувати за низькою ціною» – означає займатися невідомими, невизнаними або непопулярними ідеями. Завдання полягає у тому, щоб вірно оцінити потенціал їх розвитку та можливий попит. Творча людина всупереч опору середовища, нерозумінню і неприйняттю наполягає на певних ідеях і «продає їх за високою ціною». Після досягнення ринкового успіху вона переходить до іншої непопулярної або нової ідеї. Але головне питання в тому, звідки ці ідеї беруться [9].

За Стернбергом, творчі прояви визначаються шістьма основними факторами: 1) інтелектом як здібністю; 2) знанням; 3) стилем мислення; 4) індивідуальними рисами; 5) мотивацією; 6) зовнішнім середовищем.

Вплив знань може бути як позитивним, так і негативним: людина повинна уявляти, що саме вона збирається зробити. Вийти за межі поля можливостей і проявити креативність не можна, якщо не знаєш меж цього поля. Разом з тим знання занадто усталені можуть обмежувати кругозір дослідника, позбавляти його можливості по-новому поглянути на проблему. Для творчості необхідна незалежність мислення від стереотипів і зовнішнього впливу. Творча людина самостійно ставить проблеми і автономно їх вирішує [2].

Креативність припускає, на думку Стернберга, здатність йти на розумний ризик, готовність долати перешкоди, внутрішню мотивацію, толерантність до невизначеності, готовність протистояти думці оточуючих. Прояв креативності неможливий, якщо відсутнє творче середовище.

Окремі компоненти, що відповідають за творчий процес, взаємодіють. І сукупний ефект від їхньої взаємодії не можна звести до впливу якогось одного з них. Мотивація може компенсувати відсутність творчого середовища, а інтелект, взаємодіючи з мотивацією, значно підвищує рівень креативності [2].

Цінною у розумінні творчості є концепція В. О. Моляко, за якою творчість розглядається як діяльність, котра сприяє створенню, відкриттю чогось раніше невідомого певній особистості (суб'єктові). Головним у творчості є оригінальність, новизна в діяльності, відмінність від створеного раніше, вже відомого [5].

Відносно того, що є джерелом творчості, яка його роль у життєдіяльності та розвитку людства, висловлюються різні точки зору.

Психоаналітична теорія творчості (З. Фрейд, К. Юнг) розглядає два аспекти: мотивацію і несвідомі компоненти творчості. З. Фрейд вважав, що мотиви творчості пов'язані з еросом (потягом до життя) і є похідними від сексуальних потягів. Творчість – це десексуалізація, тобто перенесення сексуальної енергії в творчу діяльність. У продуктах творчості (насамперед – художніх) втілюється витіснене прагнення і переживання, відбувається сублимація.

Іншим положенням теорії З. Фрейда є твердження, що найважливіше джерело творчості – це підсвідомість, несвідомі психічні процеси. Несвідоме, за З. Фрейдом, – сама «творча» частина психіки.

К. Юнг стверджував, що несвідоме наповнене зародками майбутніх психічних ситуацій, нових думок, творчих відкриттів. Воно є джерелом творчого дару, творчого натхнення.

З позицій гештальтпсихології, творчість – це «замикання» в процесі мислення в єдине ціле розрізнених фактів, приведення у взаємодію окремих фрагментів знання, які зберігаються в пам'яті, що призводить до осяяння.

Когнітивна теорія творчості Дж. Келлі розглядає творчість як альтернативу банального. Не використовуючи термін «творчість», Келлі між тим розробив оригінальну теорію творчості і творчої особистості, вперше описавши альтернативне гіпотетичне мислення. Для Келлі людина – це дослідник, вчений, який ефективно, творчо взаємодіє зі світом, інтерпретуючи світ, переробляючи інформацію, прогнозуючи події. Життя людини – це дослідження, постійне висунення гіпотез про реальність, за допомогою яких він намагається передбачити і контролювати події. Життя – це творчий дослідницький процес.

Предтечею гуманістичного підходу до вивчення творчості є А. Адлер. Він вважав, що кожна людина спочатку володіє творчою силою, завдяки якій забезпечується можливість управління власним життям і створюється власний стиль. Компенсаційна теорія творчості А. Адлера розглядає науку, мистецтво та інші галузі культури як спосіб компенсації людиною своїх недоліків. Творче Я, наявне у людини, впливає на кожну грань людського досвіду і робить людину архітектором свого власного життя і творцем своєї особистості [8].

Творчість розглядається як спосіб життя людини (а не тільки як вирішення конкретних завдань), а людина – як творець власного життя (Е. Фромм, Г. Олпорт та ін.). Е. Фромм, наприклад, визначає творчість як здатність «дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду».

За А. Маслоу, «творчість – універсальна функція людини, яка веде до всіх форм самовираження»; здатність до творчості є вродженою, вона закладена в кожному і не вимагає спеціальних талантів.

К. Роджерс визначив внутрішні та зовнішні умови творчої діяльності. До внутрішніх умов він відносив: 1) екзистенціалізм (відкритість новому досвіду); 2) внутрішній локус оцінювання; 3) здатність до незвичайних сполучень. Зовнішніми умовами творчості є: 1) психологічна безпека і захищеність (визнання безумовної цінності індивіда, створення таких умов навколишнього середовища, в яких відсутнє зовнішнє оцінювання); 2) психологічна свобода самовираження. Супутніми компонентами творчого акту К. Роджерс вважав емоції (естетичні, евристичні, комунікативні, «відокремленості») [8].

У теорії розвитку творчої особистості Г.С. Альтшуллера [4] здатність до творчості – це не талант, а природа людини. Творчість – норма людського буття. Творчі здібності є у всіх, але творчий «генетичний скарб» сам по собі не відкриється, поки не виникне потреба у суспільства і не з'явиться можливість реалізації у особистості.

Творчість реалізується в інтелектуальній і духовній діяльності людини. Інтелект дає організовану по-новому інформацію. Духовна діяльність є «генерація думок». Тому необхідно на всіх етапах становлення особистості стимулювати і організовувати інтелектуальну і духовну діяльність. Головне – не

розвиток здібностей, на думку автора, а створення мотивації до творчості і оволодіння технологією творчої праці. Основним способом розвитку творчої особистості є самовдосконалення [4].

Враховуючи різноманітність підходів до розуміння поняття творчості, нами було проведено анкетування, в якому взяли участь студенти Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка у кількості 128 осіб.

Якісно проаналізувавши відповіді на питання, ми отримали такі результати: 33,4 % респондентів поняття «творчість» ототожнюють з особистісними вміннями і навичками; 26,3 % респондентів під поняттям «творчість» розуміють один із видів діяльності людини, який сприяє особистісному розвитку; 15,0 % вважають, що це, перш за все, процес створення якісно нового продукту; 11,2 % – розуміють творчість як процес самовираження; 9,1 % – як особистісну якість характеру; і 5,0 % – як особливий психологічний стан людини.

Щодо показників творчої діяльності, який відрізняє її від будь-якого іншого виду діяльності. За результатами опитування, нами були отримані такі результати: 46,3 % респондентів вважають, що творча діяльність характеризується, перш за все, новизною та креативністю; 31,4 % опитуваних – особистісною значимістю; 10,0 % опитуваних вважають, що саме творча діяльність сприяє особистісному розвитку людини; 8,0 % відмічають нестандартність вирішенні задачі; 4,3 % – творча діяльність «вільна», вона не має правил та рамок.

Висновки. В психології не існує універсального розуміння поняття «творчість». Критерії ж творчої діяльності пов'язані з процесуальними характеристиками творчості та її результатами – продуктом творчої діяльності. Так, дослідники, залежно від своїх наукових поглядів, виділяють такі критерії творчості як: новизна, суспільна значимість, мотиваційна складова, характерологічні особливості суб'єкта творчої діяльності.

На основі проведеного теоретичного аналізу різних підходів до розуміння творчої діяльності, вважаємо, що *творчість* – це діяльність людини, результатом якої є якісно новий та оригінальний продукт, що має особистісне (в першу чергу) та суспільне значення.

В психологічній науці відсутній чіткий критерій для визначення кордонів між творчою та нетворчою діяльністю. Розробка комплексу критеріїв для виокремлення творчої діяльності від будь-якої іншої є перспективою для подальших досліджень у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Богоявленская Д.Б.* Интеллектуальная активность как проблема творчества. / Отв. ред. Б.М. Кедров. – Ростов-на-Дону.: Изд-во Ростовского Университета, 1983. – 173с.
2. *Дружинина В.Н.* Психология. Учебник для гуманитарных вузов / В.Н. Дружинина. – СПб. : Питер, 2001. – 656 с
3. *Жукова О.А.* Теория творчества и современное образование / О.А. Жукова // Искусство и образование. – 2006. – № 3. – С. 4–25.
4. *Ильин Е.П.* Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 434 с.

5. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – №6. – С. 2–9.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1999. – 720 с. – (Мастера психологии).
8. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 607с. – (Серия «Мастера психологии»).
9. Яланська С.П. Психологія творчості : навч. посіб. / С.П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 180 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Bogoiavlenskaia, D.B. (1983). Intellektualnaia aktivnost kak problema tvorchestva [Intellectual activity as a problem of creativity]. Rostov-na-Donu: Izdatelstvo Rostovskogo Universiteta [in Russian].
2. Druzhynina, V.N. (2001). Psikhologiya. Uchebnik dlia gumanitarnykh vuzov [Psychology. Textbook for liberal arts colleges]. SPb: Piter [in Russian].
3. Zhukova, O.A. (2006). Teoriia tvorchestva i sovremennoe obrazovanie [The theory of creativity and modern education]. Moscow: Iskusstvo i obrazovanie [in Russian].
4. Ilin, E.P. (2009). Psikhologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti [Psychology of creativity, creativity and talent]. SPb: Piter [in Russian].
5. Moliako, V.O. (2004). Psychologichna teoriia tvorchosti [Psychological theory of creativity]. Kyiv: Obdarovana dytyna [in Ukrainian].
6. Ponomarev, Ya.A. (1976). Psikhologiya tvorchestva i pedagogika [Psychology of creativity and pedagogy]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
7. Rubinshteyn, S.L. (1999). Osnovy obschey psikhologii [Fundamentals of general psychology]. SPb: Piter [in Russian].
8. Khell, L. & Zigler D. (2008). Teorii lichnosti [Theories of personality]. SPb: Piter [in Russian].
9. Yalanska, S.P. Psykhologiya tvorchosti (2014). [Psychology of creativity]. Poltava: PNPU im. V.G. Korolenka [in Ukrainian].

Khabirova L. I. THEORETICAL ASPECTS OF THE STUDY OF CREATIVITY IN PSYCHOLOGICAL SCIENCE. This article deals with the subject of creativity. The paper gives analysis to various scientific and theoretical concepts for determining the creativity of the individual. The results of the questionnaire about this issue are given in the article. Due to qualitatively analyzed responses it was figured out that most of respondents identified creativity with the personal qualities and skills of each individual. According to the overwhelming number of respondents the determining criterion of creative activity is the innovation and creativity. The article represents the author`s understanding of the concept of creativity. After analyzing the theories of home and foreign scientists the author defines creativity as a human activity which result is a new and original product that has personal and social significance. There is no a universal understanding of the concept of creativity. The criteria of creative activity are associated with procedural characteristics of creativity and its results – products of creative activity. Thus, the researchers due to their scientific views emphasize such criteria of creativity as innovation, social relevance, motivational component, characterological features of the subject of creative activity. This only confirms the lack of a clear set of criteria for the selection of creative activity from any other. This fact is the prospect for further research in this direction.

Keywords: creativity, creative activity, creative individual, subject, development.

Отримано 25.11.2015